

Orhun Yazıtlarındaki *içik-* Üzerine

Mustafa Öner

Özet: Orhun Yazıtlarında geçen *içik-* “bağımlı olmak; iltihak etmek; iltica etmek” fiili, metnin genel siyasi ve askerî söylemi bakımından büyük önem taşımaktadır. İsimden fiil yapımı eki -k/-k ile türeyen bu fiilin yapısı (*iç > içik-*) aynı dönemde kullanılan *açık-* “aç olmak”; *birik-* “bir olmak”; *tağık-* “dağa çıkmak, dağa kaçmak” *taşık-* “dışarı çıkmak” gibi fiillerle biçim olarak denktir.

Anahtar Sözcükler: Orhun Türkçesi, *içik-* “bağımlı olmak”, Türkçe köken bilgisi.

On the *içik-* in Orkhon Inscriptions

Abstract: The verb *içik-* “to submit, enter, capitulate; to submit to a foreign ruler” which was cited in Orkhon Inscriptions, has a great importance in terms of general political and military declaration. As a denominal verb, *içik-* (*iç > içik-*) is morphologically equal with verbs such as *açık-*, *birik-*, *tağık-*, *taşık-*.

Key Words: Orkhon Turkic, *içik-* “to submit, enter, capitulate; to submit to a foreign ruler”, Turkic etymology

1. Orhun bölgesindeki Göktürk yazıtlarında 13 kez geçen *içik-* “bağımlı olmak; iltihak etmek; iltica etmek” (ORKUN-SÖZLÜK) fiili, düşman egemenliği konusunda çok uyarıcı bir söylemi olan bu yazıtların söz varlığında büyük bir önem taşımaktadır. Üç büyük yazıtın genel konu olarak dile getirdiği esaret döneminde, Türk devlet egemenliğinin kalmadığı ve Tabgaç egemenliği altına girildiği sık sık bu *içik-* fiili ile anlatılmıştır. Bu yazıtta *içik-* fiilinin bu söylem içindeki kullanımına, anlam yapısına ve dolayısıyla köken bilgisine değinmek istiyoruz.

2. Bu *içik-* fiili Orhun yazıtlarında şu cümlelerde geçer:

◆ yağı bolup itinü yaratunu umaduk yana **içikmiş** (KT D 10; BK D 9) ◆ kara türgiş bodun çop **içikdi** (KT D 38) ◆ **içikigme içikdi** bodun boltı (BK D 37) ◆ kanın kodup tabğaça yana **içikdi** (T 2) ◆ kanıñın kodup **içikdiñ** (T 3) ◆ **içikdük** üçün teñri ölütmüş erinç (T 3) ◆ kağança kırkız bodunı **içikdi** yükünti (T 28) ◆ elteriş kağança **içi<kiñ>** (Ç 1) ◆ yana **içik** ölmeçi yitmeçi sen tidim